

Podignem ruku: hladno i tvrdo, kamen kao kamen. Zaspim, i u znoju osluškujem šapat korijenja, glas ruda sam pomisli. Ali — opet: nečija ruka i dijetlo padaju na moje čelo. Mašim se rukom, i, slijepo, pipajući po reljefu, čitam: LUCIJA.

— Donosim ti svjetlost, otvori srce svojoj! — nicala je na sve strane svjetlosna šuma. Svjetlosni stogovi! Pomislio sam: vatra iz neba.

Ali, preda mnom je u predivnoj, kao snijeg čistoi i bijeloj, haljini etajala božanska djevojčica, i ne puštajući zasljepljujućeg pogleda sa mene, šapatom dozivala:

— Priđi, i utjeri dušu svoju!

— Lucijo, sestričmoj! Zar je moguće? Zar si se vratila?

— Tomislave, Tomislave, uvijek se vraćamo. I vratiti se moramo.

— A, bio sam te prežalio, sestro moja.

— Ljubavi mojoj! Ne: sestro moja. Od sada sam ja: tvoja ljubav.

Ne stigoj još ništa na to odgovoriti jer naiđe Kasan Zapčanović, poznata sarajevska budala i ništarija, ali ipak toliko moćan da nam zapovijedi:

— Mičite se ovdje. Tekva mi pjesma ne treba!

To je bio dezmekast čovječuljak, s šturenim trbuhom, s ispučenim obrazima, veoma kratkih ruku i nogu, kratkovid čorav u pametnim pršnjavim, sivim, inače uvijek lijepo izbijanim i raskošno odjeven, s velikom vrlinom i sklonošću za kukurijekanje.

Imao je zaista neku čudnu moć. Imao je — kažem, a možda mi je i to došlo kao poklon, kao potkovicice s mrtvih konja, s šarepalih kobila. No svejedno. Kad bi on kukurijeknuo u Sarajevu, sa svih strana bi ga saletjeli cvrčci, zrikavci, kreketaše i muhe zvrndare, i to mu je posebno godilo: u tome je uživao i time se dičio. Pogotovu ako su ga ti kukci, zohant i gundelji pratili kad god bi on krenuo.

Jednom je čak bio odlutao da se svoje najumilnije i najvrednije glasove javno pohvali i odlikuje. Što je naučio — to je i učinio, jer mu to uopšte nije bilo tesko. Samo, njegova je stvar što situaciju nije dobro ocijenio pa je naručivao vijence i ordena od mesinga, bronzne, srebra i zlata, a ne od lišća i starih krpica što zoharima i cvrčcima najviše odgovara.

Na njegovu veliku žalost, za dan-dva ostao je potpuno sam. Zrikavci i cvrčci svi su pokrepali i pocrkali. Kasan Zapčanović je suludo hurio šgradom i mlatio moćkama po rascvjetelim šljunčevim, tresnjama i svakom drugom cvjetu, vičući zapanjeno:

— Prokleta i odvratna svjetlino! Kao da nisam izdao naređenje da se voćke ne prskaju nikakvim tečnostima i mirisima dok moji zrikavci ne ojačaju!

— Moj Zapčanoviću, moja žabo trbušata, zar ne vidiš kako su ti cvrčci pokrepali? — dočekivala su ga djeca i babe koji su špricali i poljevali voćke.

— Umukni, svjetlino... Ah, svjetlino je stoka jedna grdna! Vi ste ih potrovali, vi! Sve u vas pogaziti!

Evo, veliki pjeviče, pogledaj! Pocrkali su pod tezinom koju si na njih navalo! — govorili su oni donoseći mu i pokazujući mu na dlanu mala, skupljena tješca koja su prignječila i pridavila metalna prstenja.

— A, ne! Ovo je sabotaža. Neko mora da je potrovalo ove moje slavujke. Slavujke Nego šta. Nisu ovo samo zohari kao što vi mislite. Tačka.

Tačka — tako je moralo i biti. Jer, Kasana Zapčanović niko nije mogao uvjeriti da su njegovi zvrndaci pokrepali pod teretom vijenaca i odlikovanja koje im je on pršivao za krija, za nose, oko pojasa i oko vrata. Jedna neudžna stvarnja!

Da, i neudžna i jedna, ali — to je bila Kasimova zabava, od tača je on živio. I, ko mu je mogao protiv-rječiti? Latom je u rukama uvijek moć ili noć. Tačnije: noć.

Zato mi nije ni padalo na pamet da mu se sad usprotivim. Povukao sam se s Lucijom, a njega pustio da mahinja i luduje.

Možda se sad malo i opametio pa će pokušati praviti lakrdijer bar s čavkama i vranama ili s čokotima koje zanosno kokodaju.

A pošto sam znao da Zapčanović nije jedini i da se sličnim poslom bave još mnogi umišljeniji i bedaci, preputio sam im taj teren u nižini, i, da me ne bi pregnjani iz dana u dan sad s jednog — sad s drugog mjesta, otišao sam sam s Lucijom na Jahorinu.

Nije mi toliko bilo stalo do planine, ni do zvijezda, niti sam se bojao da mi Kasan Zapčanović jednog dana ne naredi da i sam vijenaci i privezujem ordena njegovim skokavcima i kreketašama, za koje se on nada da će postati slavuj i buditi ga u proljetne zore, nego jednostavno da pomogne maloj Luciji, da je opametim, da joj vratim povjerenje u sebe, da je utješim i vratim u život.

Nadao sam se da će Lucija, za nekoliko izleta, za nekoliko dana ili nedelja provedenih na planini iznad Sarajeva, donekle bar zaboraviti na traganje za ocem, za svojim domom, i da će — kad se ponovo spusti u grad — pokušati da se uklopi u život, u životnu rijeku i da potekne onako kako se mora, i — tako kud se mora.

Uostalom, polagao sam mnogo nade i u planinski zrak koji je na Jahorini takav da odzvanja od neke čudne zdravine i silne i koji se bez obzira na to što je razrijeđen, može pretakati iz čaše u čašu. Modar, mirišljav, oprane kišama i vjetrovima, pročišćen, naelektriziran i magnetiziran munjama i grmovinama, sav kao da je iscijeden i istočan, kao mošt, iz duša drveća i suza cvijetja — taj jahorinski zrak zaista je lijepo i snažno, i ravno mu melemu ni medikamentu nigdje nije bilo. Ako ništa — znam to najbolje po samom sebi.

Kad sam prvi put, mnogom prije Lucije, ležao u bolnici u Koševu, koja se tada zvala „duševna“ — kao da postoje i nekakve druge — izvukao sam se jednog ljetnog dana u zoru, najprije iz sobe, pa onda kroz hodnike i najzad ogradi i, onako, i gladan i žedan, odjedzno na Jahorinu.

Da sam na toj planini gladovao — istina je; spavao sam pod debelima, u lišću i pokošenjoj travi, ali sam se tako nepajao zrakom da sam se čak morao braniti od snage koja mi je udarala na nos i od veselja koje je dolazilo u vidu pijanstva.

Kasnije, kad sam sišao u Sarajevu, i kad su me po ulicama sretni poznanici, nisu me više izbjegavali kao prije, nego su me umiljato tapšali po ramenima, govorili:

— Kad bi smo niti bili tako mladi i zdravi kao ti — čuda bismo napravili.

A onda su odmah, čim bih ja prošao, dobacivali, kao uzgred, i da ja ne čujem:

— Vidiš šta je u stanju savremena medicina. Ne samo da je već, sintetički, stvorila žive ćelije, nego i mrtve može uskrsnuti. Ovak nesretnik je već davno, u svojim kidostina, bio s onu stranu života.

Ako je čak i meni pomogla Jahorina, računao sam da će i Luciji još prije. Pogotovu što su svakom ženskom bica najhitnije i najbitnije dvije stvari: sigurnost i mir.

Ostaću uz nju nekoliko dana — računao sam — a onda ću je predati šurama, travama, izvorima, vjetrovima, pitamicama, zemlji; predaću je — prirodi, to jest: majci. Jer — vjerujem u to — ako i ima druge majke, bolje i vječnije nema od te, sišturne je.

Ali, vinuli smo se uz padine planina ponad Sarajeva, i jednom, i drugi put, i treći i...

Vinuli smo se, bez obzira na to što smo bili ptice slomljenih krila, ali — Lucija nikako da dođe sebi, da se smiri, da zaboravi da izlazi iz glave tog vojnika Benesa, ili locu Benesića iz Panonije, ili sve one druge za koje me ona nagovarala da ih odemo posjetiti i pitati za njenog oca.

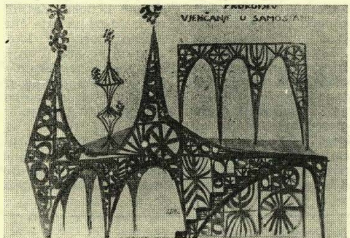
No, i to se sve nekako dalo trpjeti i podnositi, sve dok ona jednog dana ne zatraži od mene ljubav.

Ponavljala je iz dana u dan:

b-49923015 W

ANDELKO VULETIĆ

Jahorina

— Kad nisi ni moj otac, ni moj brat, ni moj drugi brat, nit iko drugi od roda moga, budi mi makar ono od čega te glavna neće boljeti, budi mi — ljubavi!

Što god sam ja ulagao više napora dokazujući joj da nema smisla narušavati i kvartir u ovo divno i nezaboravno poznano i prijateljsko, ona je postajala sve nesnosnija i njena žalost neutažljiva.

Ako bismo šetali, ona bi mi se vješala o vrat, i govorila:

— Tvoj vrat, vidiš: ovaklo, ili neko drvo u šumi. Moj život; je u tvojim rukama!

Kada bismo sjedili, ona bi vrlo malo vremena izdržala da ostane na svom mjestu; priklanjala bi se meni i kao sasuen cvijet obratila mi svoju glavu na grud:

Tu hoću da spavam!

Da nije bila izuzetno lijepa, izuzetno mila i draga i nesvakidašnje pronicljiva i pametna — sve bi se lako i jednostavno dalo objasniti. I, ne samo jednom pitao sam i ja sam sebe: zaista, zašto? zbog čega i zašto ne?

Medutim, nešto kasnije mi se cijela stvar razbistrila: bila je dijete, i — što je daleko važnije — nije bila ona koju sam da nosio još iz sirotišta u Trebinju.

Možda je, po svom srcu i duši, čak i nadmašivala tu ženu, sanjanu, sazdanu i voljenu, još iz onih dana u sirotištu, ali — činjenica je strašnija i silnija od nje: na mjesto one prve nije nikako mogla doći ova druga. Dakle, u sirotištu, u osamljenosti i pusto, voljelo se — i voljeće se uvijek — stotine i stotine puta snažnije, iskrenije, neodoljivije nego u otvorenom, širokom bijelom svijetu.

A, onda, za onih dugih godina dok sam drugovao i šaptao samo s vjetrovima i valovima Trebišnjice u gradu pod odveć visokim i silnim Letoarom, ja sam uvijek želio da ta žena bude mnogo, mnogo starija od mene. Uostalom, sve mi se bilo pomatilo: i moj život, i moja htijenja, i moja osećanja.

Kad sam pomislijaio na djevojku, morila me zebnja: a moja majka? Kad me obuzimala sjetla za majkom, hrabrio sam sam sebe: ipak, došlo je već vrijeme da se počne voljeti.

Ali, hoće i oslirljučiti, u sirotištu, između izgubljene ljubavi majke i nedosegnete ljubavi žene, lavirajući između te dvije pustinske fatamorgane u onim trebinjskim dakćim i mladaćkim danima, ja sam došao do čvrstog i nepokolebljivog uvjerenja da se bez majke — ili bar: bez prvida, bez privenidaj majke — ne može na ovom svijetu ništa ni započinjati niti čak osvariti!

Znači, čak i da već pred sobom nisam imao gotov, završen i svršen lik žene koja me nadahnjivala i podsticala na hrabrost življenja, s Lucijom ni tada ništa ne bi moglo biti.

Ništa joj ne bih mogao ni obećati, niti ni posvetiti.

Ali, kad su njene žudnje počele prevršivati svaku mjeru i počele prelaziti u prijetnju i otvoreno nastavljanje, duboko sam se mu zamislio. Najgore je tek trebalo da dođe: Lucija se sve češće žalostijala da čemo završiti onako lako ona odluč.

— Jednog dana, — govorila je, — zrvo ti, pa onda ja, i neka ti je laka i dobra crna zemlja! Ja i onako nekoga ovdje nemam i sasvim sam zalutala u svijet.

Najzad, kad sam vidio u što se može izroditi naše poznanstvo, izjavio sam joj otvoreno i svečano:

— Uzmi sve šta hoćeš, i radi od mene šta ti ludo srce zaželja! — samo jedno ne traži od mene. Ne traži da te ljubavno volim!

— Ni ljubavno ni nadljubavno! — zašutila me ona, i dodala: — Samo ovako. Kao i ja tebe. U dušu niko nikom ne može ući.

Opet sam se ja — uprkos svemu — nadao da će se Lucija razbistri, da će postati drugačija i da čemo to kasnije prepričavati kao laku šalu.

Medutim, kako je prolazio dan za danom, i nedelja za nedeljom, Lucija nije umicala ni za dijetlo. Naprotiv, zapamtila je moje riječi i stalno mi davala do znanja da se obećanje mora izvršiti.

Onda u osvit jednog praznika — da li je to zaista bila neka državna svetkovina ili se igrala nečimeta utakmica „Sarajevu“ — „Austrija“ (Wien), izbrisao je zaborav — kad su se svi do jednog izletnici spremali put Sarajeva, mi krenusmo, pjeske, korak po korak, prema goleti i čistini vrhova Jahorine.

Lucija se zaljula na žuljeve, ali i da nije bilo tako rano — ko bi, ističućiivo za nas dvoje, pustio uspinjaču u rati čimzmarili smo se veoma često, i onaj skromni i oskudni doručak što smo ponijeli razvijali smo, spuštali se na travu i uzimali pomalo u tri mahaja.

Pod samim vrhom Jahorine, kad je Lucija popirlično iznemogla, uzimao sam je na ramena i nosio. Nju je to raanzježavalo i, dok sam ja dočirao od umora, ona je stalno ponavljala:

— Ovo će i nikad neću zaboraviti... Nikad ti ovo neću zaboraviti!

Bio je vedar, čist, opran, zračan, kristalan dan. Duvao je leik, pomalo prohladan, ngodan vjetar. Nosi je na svojim krilima, ni sam ne zna kad — šapate šaša, jesenje jela, bobotaže borova, bućanje bukova i treperenje i pjentušanje trava.

Prevalio je već bilo podne kad smo se domogli posljednjeg kamena, onog najvišeg, onog što prkosi munjama na krajnjem vrhuncu Jahorine.

Kad se pogleda prema sjeveru, puca pogled diljem šumovite i rijekama isprepletene Bosne, i vide se zvonci franjevačkog samostana u Kraljevoj Sutjesci, vide se dimnjaci i oblaci dima što se viju nad Zenicom, naziru se, kao zaspala stada gradovi u Panoniji, a još dalje, jedva se opažaju obrisi Dunava kako se dostojanstveno, ne mareći ni za vrijeme ni za ratove, valja i, od Crne šume, Schwarzwalda, njemačke šume u crnoj dolini, prinosi i odnosi nekakvu tamu u daleko more. Iz Crne šume u Crno more.

Svako se svojoj majci vraća.

Kad sam pozvao Luciju da se okrene prema jugu, da gleda zajedno sa mnom, da joj pokazem planine i gradove koje poznajem i dođe mi pošled dopire, ona mi je odsutno odgovorila:

— Ne! Ovamo je moj zavičaj, Panonija. Sjever.

Vise je nisam izvao.

Ostavio sam je nek pustiti korištenje svojim nadama i krila svojoj mašti. Ostavio sam je nek gleda u svim pravcima odakle bi joj mogao doći glas ili znak od njenog oca. A glas bi mogao doći možda iz nekog grada u Panoniji u kome žive Benesići ili iz Njemačke, iz Tübingena, ili iz Italije — iz Triola, gdje bi — navodno — trebalo da živi porodica Benesco.

Eto, našli smo se na vrhu Jahorine, i odmah se cijepamo i dijelimo, svako gleda u pravcu svog mogućeg doma i zavičaja, slično kao i oblak kao ga grom rascjepi nad ovim stranama, pa jedne kapi poteku prema sjeveru, prema Dunavu i Crnom moru, a druge — prema jugu, u Neretvu, i najzad, u Jadransko i Sredozemno more.

Stojim i ja, odmah uz Luciju, okrenut joj ledama, i, kao da nigdje nikog nema oko mene, predajem se sjeti; osvaja me tuga što dolazi odozdo, iz južnih krajeva, žalostim se, i potajno, krišom, brišem suze, ili ih puštam da mi se obrakuju niz lice, da se zastavljaju na usnama i da ih odatje ptiem.

Sve svoje u sebe skiriti!

Sve što je moje neka u meni i ostane.

Dok nas, onako vrela i uznojena, bliže žustri i štedri planinski vjetar, — moje oči, poput krihkih konjanika, poput ljetnih požara, hitaju iz mjesta u mjesto, s visa na vis, i obraraju se u plave, dezidane dubine Jadranskog mora, koje — gledano odozdo, s Jahorine, iz Bosne — spava snom koji prijeti i oporuje: meni ili zemlji, svi čete vi, i sve će vaše, na početak doći!

U tom hodu i pohodu preko Hercegovine, preko šuma i krševa, preko rijeka i dolina, tražim najprije Trebinje — ne vidi se, uzalud i Kotor i moj Mramor tražim — bogzna šta je danas tamo, jedva se nazire Dubrovnik; ali — zato — pruža se, kao sjajna malo od plavetnata potamnijela ogromna silba mora zarivena između Dinare i Apenina. Po njoj: sive i mutne piege — otoci. Na stotine otoka i školja.

Oleto mi sa Jahorine, otreće oči svako u svom pravcu: utišava vjetar, rani poljodnevni sati, sunce prži iako je beskraino daleko, plandaju šume, gori kamenje, zriču, zaglušujuće zriču zrikavci, negdje u daljini, u goru zalutalog putnika u šumi ili u klitčanju izglednjelog orla, razlijeva se i razliježe se pjesma:

„Ej, kolika je Jahorina planina, siv je soko preletježi ne može, a kamoli dobar junak na konju!“,

a more, ono kameno more hercegovackog krša, i ono more što ga ljujaju u svojim njeđrama planinski vijenci gole Dinare i šumovitih Apenina, to more, ta mora, i svako more... niti pročovara, niti se glasi. Govor mora i glas mora — govor je vječnosti i glas je vječnosti.

A između hercegovackog krša i dalmatinskog mora negdje je sad i moja majka.

Neću da mislim na to da bi sad najprije mogla biti upravo među zidinama nekadašnjeg sirotišta u Trebinju.

Okrećem se Luciji.

I ona je — vidi se — daleko od Jahorine, daleko i od Bosne.

Bije na, neosjetno ulazi u kosti i bježe nas brišući planinski vjetar, i, potaklo, silazimo, niz južne padine, prema jednoj zaravni.

I dalje vjetar. Ali, on i sad, usred ljeta, i usred podne, luči i zavija. Kao izgubljen glas koji nekog dohvati neće. Izgubljene, pogotovu.

Dok koracamo, nijemi i šutljivi, mišam se od paternata i bogurnila do franjevača i Franje Ferdinandia, pa i do nas dvoje — zašto svako nekog žanja u Bosni i oko Sarajeva traži?

— Uvijek si zamišljen i lužan! — kaže mi Lucija.

— Odsutan! — ispravljam je.

— Nikad mi ništa ne pričaj o sebi?

— Vidjela si me u bolnici.

— Ništa nisam vidjela. Znam samo: samoubistvo.

— Ječu? — i moja majka.

— Nijedno! Tri pokušaja.

— Tri najveća kukavičluka u mom životu.

— Slabost i nemoć, a ne — kukavičluk.

— Samo, to nikad ne treba reći. Ne treba ni priznati. Ne treba da drugi znaju.

— Ko su ti drugi?

— Svi oni koji su izvan mene. Koji nisu sa mnom.

— Cijeli svijet?

— Skoro da je tako.

Čim smo po pokušano travu; mirisalo je uventulo lišće i sasušeno cvijeće; prosao je po zemlji polenov prah. Stabljiku mu je presjekla i obrbila surova i nemilosrdna kočeva ruka, njen gladni ljudski zvijev, njen zamah; u nebu je odzvanjao svaki naš pokret, svaki zvuk; u podnožju planine, u špiljama i debelima drveća dahali su vukovi i spremali se za duge noći i duga putovanja; okretali smo se oko sebe na sve strane ne bismo li ugledali pasira negdje na horizontu bar ih prijašnoga kosca koji je samo dan-dva prije mogao obrtiti ovu bezazlenu, ovu opojnu, ovu neudžnu, ovu zelenu, ovu bezglasnau, ovu samotnu, ovu ljekovitu planinsku travu.